

КНИГА
ЗА
БЪЛГАРСКИЯ
НАРОД

СТОЯН МИХАЙЛОВСКИ

БЪЛГАРСКА **ИСТОРИЯ**

© Стоян Михайловски, *автор*

© Мартин Чорбаджийски, *редактор*

© Станимира Вътева, *отговорен редактор*

© Александра Младенова, *графично оформление и корица*

„БИ 93“ ООД
София, 2021 г.

ISBN: 978-619-7496-78-9

3A
КНИГА
БЪЛГАРСКИ
НАРОД

СТОЯН МИХАЙЛОВСКИ

София
2021

Съдържание

Предговор	7
Прелюдия	15
Първий ген	23
Вторий ген	31
Третий ген	37
Четвъртий ген	43
Петий ген	49
Шестий ген	59
Седмий ген	65
Осмий ген	75
Деветий ген	83
Десетий ген	93
Единадесетий ген	99
Дванадесетий ген	107
Тринадесетий ген	113
Четиринадесетий ген	121
Петнадесетий ген	127

ПРЕДГОВОР

Върви народе възродени, към светла бъднина върви...“ Тези стихове от всеучилищния химн „Кирил и Методий“ са ни познати още от детска възраст. Техен автор е роденият в гр. Елена писател и общественик Стоян Михайловски. В наши дни името му по-скоро попада в категорията на онези хора, за които се употребяват фрази като „незаслужено забравен“ и „един от недооценените“. Уви, макар подобни заключения да са се превърнали в клише, в случая те са напълно уместни. Въпреки че е автор на множество поеми, драми, басни и публицистични трудове, той не се радва на същата слава като други представители на родната ни литература.

Някои изследователи ще посочат, че произведенията на Михайловски изостават от големите имена в тази област, други ще оспорят подобна трактовка. Едно обаче е сигурно – с разнообразното си творчество той е способен да предизвика интерес у всекиго. Може да се спрем върху философските му произведения, където се впуска в размисли за същността на битието и съдбата на човека, за злото и доброто. Или пък ще изберем неговите религиозни стихотворения, в които търси упование, вяра и убежище от суровата и жестока реалност. Но на първо място изпъкват сатиричните му творби, чрез които изкарва на преден план най-голе-

мите човешки пороци и проблеми на своето време по начин, провокиращ към сериозен размисъл.

Позабравената „Книга за българския народ“, появила се за първи път като премия към сп. „Мисъл“ през 1897 г., не прави изключение. Имайки предвид заглавието, читателят вероятно ще си зададе въпроса защо главният герой на сатиричната поема е Абдулрахман паша – турски везир, който дава съвети на своя племенник и наследник Галиб (лично посочен от него) за това как трябва да се управлява една държава. При това става дума за управление с подчертано деспотичен характер, където „добродетели“ са корупцията, шуробаджанащината, беззаконието и разврата.

Логично може да се предположи, че тук се осмива конкретен човек посредством фигурата на висш сановник на Османската империя, от която българите са се освободили двайсетина години преди написването на книгата. Заг образа на везира обаче трудно ще намерим някоя специфична личност. От друга страна, твърдението, че творбата е алегория за управлението на Стефан Стамболов или тогавашния все още княз Фердинанд, не се споделя от повечето изследователи.

За да намерим отговор на въпроса, трябва да вникнем в обществено-политическите виждания на Михайловски. Той е представител на консервативното течение в политическия живот у нас, но с по-нестандартно мислене, изразено най-ярко в републиканските му тежнения (за които голямо въздействие оказва времето, през което учи висше образование във Франция). Има неколкократно конфронтации с монарха, чиято кулминация е достигната през 1904 г. Тогава е изправен на съд и получава условна присъда заради статията си „Потайностите на българския дворец“. Консерва-

тивните нагласи на писателя се съчетават с възгледи, пропити от реализъм и липса на утопични или идеалистични разбирания за политиката. Достатъчно е да посочим критиката на Михайловски към Търновската конституция, в която вижда един твърде либерален по дух документ. Същевременно той смята, че българският народ все още не е узрял за политическите и граждански отговорности в едно свободно отечество или както се изразява: „Българинът не е свободен, той е само освободен“. При такива условия демократичността и либерализмът се израждат в едно покварено и неработещо народовластие.

Не бива обаче да има и най-малко съмнение, че Михайловски милее за България. Още по време на Руско-турската война прекъсва следването си във Франция, за да се върне на родна земя, където постъпва като съдия в наскоро освободения Свищов. След това продължава с юридическата професия, избран е за народен представител, а през 1901 г. оглавява едната фракция на Върховния македоно-одрински комитет (ВМОК), макар фактическият ръководител да е ген. Иван Цончев. След краха на Илиденско-Преображенското въстание се заема с разясняване и защита на българската позиция сред чуждестранната общественост.

Връщайки се към творбата, е необходимо да посочим, че тя отделя особено внимание на факторите, крепящи деспотичното управление. На първо място това са медиите, без чиято помощ никоя власт не може да се чувства силна. След тях трябва да отбележим самия народ, който поради апатията или страха си, не се изправя срещу несправедливостта или както се изразява везирът „плач таен е законен; блян – под юргана – е блян безопасен“. Сред крепителите са ду-

ховни и културни „авторитети“, чрез които управлението привидно придобива ореола на знанието. Особено важна е и ролята на великите държави, готови да си затворят очите пред всяко прегрешение, което не уврежда интересите им.

Вземайки предвид възгледите на Михайловски и начина, по който е изградена поемата, може да заключим, че адресатът е само един – самият български народ. В съветите на везира и представата му за успешния управник откриваме косвено загатване към явления от българския политически живот, в който го излизането на книгата вече са извършени политически убийства, бунтове, преврат и контрапреврат, корупционни афери. Четейки стиховете, е неизбежно читателят да направи връзка между написаното и днешната ни реалност. Всъщност „Книга за българския народ“ може да звучи актуално във всеки период от новата ни история, което е колкото невероятно, толкова и показателно за политическите нрави, битувачи в нашата родина (макар те в никакъв случай да не са уникални само за нейните условия).

В заключение нека отбележим, че Стоян Михайловски също има свой идеал. Заг язвителната критика, склонността към изтъкване на пороците и сатирично-философския стил, се крие надеждата за едно истинско народно просвещение така, както той си го представя, както мечтае възрожденското поколение, на което принадлежи. Затова подробно изброява всички пороци на Абдулрахман паша и неговите верни съветници, обрисова така внимателно неговата кохорта от послушни слуги, полага толкова усилия в описването на една цинична и песимистична реалност. Това ни дава основание да тълкуваме произведението и като

предупреждение към народа – докато е склонен да толерира проявите на корупция и беззаконие, докато е склонен да се примирява с тиранията на властващите и докато със собствените си сили не се пребори за по-добър живот, той е обречен още дълго време да въздиша под управлението на много Абдулрахман паши.

Мартин Чорбаджийски

*На всички страдалци, на всички унижени,
онеправдани и угнетени
посвещавам
тая
САТИРИЧЕСКА СБИРКА,
в която им показвам какви средства употребяват
деспотите, за да увековечат властта си
С. М.*

Omnia serviliter pro dominatione.¹

Caius Cornelius Tacitus

Impune quaelibet facere, id est regem esse.²

Crispus Salestius

**Ad consulatum non nisi per Sejanum aditus, neque Sejani
voluntas nisi scelere quaerebatur.³**

Caius Cornelius Tacitus

---

¹ „Държи се робски, за да достигне до властта.“ По този начин Гай Корнелий Тацит (правилна форма на лат. Gaius Cornelius Tacitus) описва в своите „Анали“ поведението на Отон към император Галба, когото в крайна сметка детронира през 69 г. – бел.рег.

² „Да правиш това, което харесваш безнаказано, означава, че си цар.“ Цитат, използван от Гай Салустиий Крисп (правилна форма на лат. Gaius Sallustius Crispus) в съчинението му „Югуртинската война“ – бел.рег.

³ „До консулството можеше да се стигне само чрез Сеян, а неговото съгласие можеше да се получи само чрез престъпление.“ Споменатият от Тацит Луций Елий Сеян е римски консул и силната фигура в империята през по-голямата част от управлението на император Тиберий (14 – 37). Последните два цитата са използвани от италианския поет и драматург Виторио Алфиери в политическия трактат „За тиранцията“, както и от други автори, занимаващи се с проблемите на властта – бел.рег.

Прелюдия

I

Дъртей Абдулрахман паша, отпада
от ген на ген, презгърбен ходи вече...
Уви! Измина златната епоха
на велемощното предназначение,
на неуморната желязна воля,
на повсечасната душевна богрост,
на хитроумната сплетня, на гордий
и резкий говор, на борбата смела,
на подвига, скроен минутно, бърже
извършен и от подвиг нов последван,
на жаждата за тържества безкрайни
и за господаруване всемирно!

II

Сега Абдулрахман паша е сянка
на туй, що беше в младини. Той влачи
живота си – а не живей. Наситен
на всичко, погнусен от всяка слава,
безпомощен в недъгавости жалки,
жълт като восъчена свещ, изсъхнал
като салкъм, от молния ударен,
зрял за дамла, с едната нога в гроба,
той търси тишина, усамотенье...

Ласкатели, ключеци и олани⁴ –
отдавна ги разпусна той. Дебела
и дълга патерица – ето днешний
оланин: от ръцете му трептящи
тя никога не пада...

III

Много пъти,
във своя къшк крайбосфорски – прекрасно
велможеско живелище, прочуто
за своята разкошност баснословна –
по цели часове се той затваря
със мислите си – за другари... Мрачен,
там битието си той преговаря,
година по година си припомва
събития и действия чутовни –
и бурното си поприще везирско
разглежда като план на стара битка;
и своето безмълвие той често
прекъсва със болезнено охтене
или пък с патерицата си маха,
като че се опитва да прогони
не знам какви видения кръвнишки –
и шушне си: „Каквото беше, беше!“.

IV

Из Цариград мътва се носи вече:
везирский сан ще овдовеи наскоро...

---

⁴ От „олан“ – млад слуга – бел.рег.

Обаче на случайност толкоз важна –
вниманье никой не обръща още...
затменье за безирското сиянье
е винаги явление чудновато,
невероятно – като да угасне
внезапно слънцето например...
...Няма
понякога по-невъзможно нещо
от туй, което виждаме, че става
в реалний мир, пред нашия поглед слисан.

V

Да, мощний управител на Исляма,
всесветлий Архивластник, който беше –
през цели тридесет и пет години –
залюбен в своя чин първовърховен,
стамболский Далай-лама, към когото
почтително кагило се отпраща
от всичките провинции османски,
кумирът на пашите, знаменитий
съюзник на Наполеона Третий,
творецът на порядък дълготраен
във източните части на Европа –
днес управлява някак по неволя,
диктаторствува без охота някак,
тъй както ситий сяда на трапеза,
скопений както влиза в гинекея⁵...
Той не усеща никаква услада
да дава заповеди и да удря

---

⁵ В Древна Елада и Рим – женско отделение в дом – бел.ред.

мюхюра⁶ си върху книжа гържавни;
за него всеки труд е духоломен
и всякаква интрижка – главоболка;
пред картата на турските владения
по час той вече се не застоява;
доклади като слуша, той задрямва –
калема⁷ си изпуца и заспива,
проекти разни като изучава
за даждия и за берии... Само
присъда смъртна като задиктува
и прати някой клетник на бесилка
(арменец някой, за метеж осъден
например) – той се малко поразтърсва,
поокопитва се и попробужда,
уеща се по-жив, по-пъргав някак;
но и туй оживление е нещо
летящо, нещо ефимерно, нещо,
което не крепи, а гразни само
ума му, нервите му... Па и няма
възможност всеки час да се диктуват
присъди смъртни – колкото да бъдат
полезни те за здравето везирско...

VI

Разбра Абдулрахман, че иде вече
часът за дирний акт жесток, за дирний
разгар на хищни страсти и омрази
в печалната комедия везирска,
часът за дирний подпис под присъда,

---

⁶ Печат – бел.ред.

⁷ Молив, пръчица за писане – бел.ред.

с която се прикача роб на въже
или се праща хъш на заточение –
часът за ликвидация всеобща,
часът за хвърляне на всяка маска...

В книгата на съгубините човешки
тъй било писано и отредено!
Такваз била оназ Висока воля,
която иска, щото мрак да иде
след ясен ден и червеи гробовни
да идат подир атове арабски,
запретнати в разкошна колесница...
Аллах, изконний Властник и Управник,
не позволява, щото на земята
управа или власт да траят много...
Той като че за себе си задържа
туй тежко сладострастие – което
би смазало плещите на човека:
безкрайна, неизменна диктатура...

VII

.....

По върхове скалисти, в непристъпни
усои, многожди орелът мощен
отнася агне, грабнато пред самий
овчар в полето негде... Гледа клетий
овчар с кръстосани ръце: кой може
да се противи на грабеж подобен?
Кой може в облаците враг да гони?

Но ненадейно пада гръм... Орелът,
небесний моз сапран, високопарний
везир на птиците, изпуща леша
на жертвата си и се сгромолясва...

VIII

Безропотност или роптанье впрочем
човешката съгба не изменяват...
Пред неминуемата катастрофа
Абдурахман начена да се грижи
за своето везирско завещанье...
Не искаше Халифовий съветник
цял да умре – и мислеше, че трябва
да стори всичко, щото е възможно,
за да се спазят неговите знанья
и неговата опитност житейска...
Държавникът е длъжен да остави
на своите приемници не само
гол спомен, а уроци позитивни
по своето изкуство – пълен кодекс
от правила – за всякакви публични
въпроси и правителствени кризи...

.....

IX

Повика той при себе си тогава
Галиб ефенди, своя млад племенник

(когото бе поставил при халифа
като интимен писар и когото
тъкмеше да направи председател
на някое велико учреждение),
повика го във своя къшк⁸ хисарски
и задържа го тамо две седмици –
поуки и съвети да му дава...

---

⁸ Лятна извънградска къща, най-често сред лозе или градина – бел.ред.

Първий ден

I

– На теб аз гледам, драгий ми Галибе,
като на свой приемник. С пълна вяра
във твоите способности и дарби
погрижих се да ти приготвя бъдност...

Ден до ще и за тебе да завземеш
първоначалието – да покажеш,
че ако царский род е дълговечен –
везирский гений често е наследствен,
ген наближи, когато ще се кажат
навред – от Одрин до Багдад – тез думи:
Абдурахман паша умря, обаче
гържавник вец замести вец гържавник;
Абдурахман паша цял не загина!

Аз, синко мой, си доживявам. Вече
пред моя поглед уморен блещука
не знам какво сиянье задгробовно.
Това, което аз ще ти говоря,
е устното ми завещанье. Слушай!

II

Над всичките познания, с които
сегашната епоха се гордее,

стои една Наука грагоценна,
Наука на науките, вълшебна
и всеобемляща Космософия,
ключ на душите, Алфа и Омега
на всяка земна мъдрост... Тя ни учи
власт що е, сила как се присвоява,
държава как се управлява лесно,
сиреч как се насе човешко стадо,
безредица в ред как се преобръща,
как се канализират хищни страсти...

А в таз наука всепотребна първо
начало, първо правило това е:
„За да господаруваш – развращавай!“.

Тоз страшен афоризм, извлечен сякаш
из някакъв тайнствен катехизис,
показва ни на Божий Мир къде са
и средоточието, и предела!

Помни добре, туй е плодът, Галибе,
на моето полувековно дело,
на моите вседневни наблюдения
и опити, помни добре тез думи:
публична съвест е държавна язва!

.....

Без повреждане в нравите не можем
да създадем трайна управия:
туй е единственото заключение
на общата история човешка.

III

Триумф за да дочакаш – сей зарази
във духовете и възпирай всякак
нормалното течение на живота!...
Да, в тинята на мерзките инстинкти
затъпквай всяко благородно чувство,
притискай безпощадно всяка доблест
и всяко вероломство насърчавай,
пълзеньето за добродетел считай,
а независимостта за простъпка,
доносите възнаграждавай щедро,
анатемосвай всяка горда мисъл
и всяка неподкупност унижавай,
извъръщай всеки идеал на глума⁹
и всяка блага воля на ехидство,
досвършвай всяко общо дело с грозна
измама и с предателство позорно –
и ще успееш, чадо, да поставиш
владичеството си върху основи
по-твърди и от канара гранитна.

IV

Човешкият разум е създал съдбите
със цел да ги направи отговорни
за своите погрешки и блужденья...

А всъщност ний сами сме отговорни
за бедствията си; зла орисия –

---

⁹ Подигравателни гумци, шега – бел.ред.

е орисия на човек бездарен...
Да се оплаква – никой няма право;
самоубий ли се страдалец някой,
признал се е за нищо некадърен
и своята нищожност е осъдил!

Животът е сражение... Който пада
в злочестина – е победен; той пада
на бойното поле!

Борец достоен
е този, който с хитрост и лукавство
умее кожата си да запази –
и евтино да си достави лаври!..
Човек наивен – служи на рода си;
човек практичен – служи си с рода си!..

Из политическите панаури
ако не щеш нахалост да се луташ,
обнасяй се към простите човеци,
тъй както се бакалинът обнася
към лековерните си мющерици:
окама ти да бъде треста грама!

V

Тоз, който има пламенно желание
целта си да достигне, о, Галибе,
на средствата внимание не обръща..

Целта е замъкът гостоприемен,
а средството е пътят; кал че има
по друмищата, лесно се тешиме –
когато сме напълно уверени,
че ще намерим отдих и услада
най-последно..

Да, по пътя на живота
не спирай се ни миг, не се отчайвай
от нищо, със жестока гръзновеност
премахвай всяка пречка! В тази бездна
световна, в таз виелица човешка
бъди като скала устойчив! Всяко
владичество принадлежи на крепкий,
на непреклонний мъж! Това, което
наричаме величие и гений,
зове се – във езика на борците –
търпение и воля упорита!

VI

Върви към почестите сам – не чакай
да догат почестите да те търсят!
Взemi си сам каквото искаш: всичко,
което би ти трябвало, е твое!
Властта е хан, където хитреците
завземат най-разкошните салони.

VII

Помагай сам на себе си – тогава
ще ти помага всякой, о, Галибе,
понеже хитростта всега намира
съюзници – и ловкостта другари!
Надявай се на себе си и вярвай
в едничко нещо – в бъдността! Готви се
за най-високий сан – дори тогава,

когато си в най-лошо положение!
Тоз, който знай да иска неуморно,
знай всичко: искам – значи мога, чадо!
Вселената принадлежи на смелий!
Веднъж и дваж, и десет, и сто пъти,
все опити прави; макар полека
и с мъки – ще сполучиш най-подире!

VIII

Сполука – ето наший Бог; – сполука:
разковничето в туй словце се крие...

Сполуката е повече от щастъе,
сполуката е длъжност в днешно време!

Да, сполучи, пробий си проход, чадо,
макар чрез сеч и огън: не забравяй,
че изборът на всякакво дворянство
е локва кръв...

...Сполуката донася
веници: веници от всекиго изтръгват
похвали и възторг!

...Нечисти пръсти
за чисти много лесно се прокарват –
когато се таят във елегантни
пашовски ръкавици; блага участ
най-строгий цензор обезоръжава...

IX

Не се страхувай: злодеяние няма –
сполука гето има! У тълпите
сполуката се казва дяволия –
а пък у големците – майстория!

X

От укори или от посрамление
не стряскай се! Клеймото на позора
се чисти много лесно, о, Галибе –
във висшите правителствени сфери...
Да, славата е един вид бензина –
с която твърде скоро се измиват
петна пашовски!...

XI

...Не обичай нищо!
Държавникът си служи с хорски страсти –
а сам той е безстрастен! Притежавай
чаровний взор на злостната ехидна –
и имай страшний, безчовечний блясък
на бронзовите гревни истукани!

Ако изпаднеш в слабости човешки,
ако обикнеш нещо – обикни го
предпазливо, като да си уверен,

че подир малко време ще презираш
и мразиш всичко, щото си обичал!

Безчувствен ще те нарекат... Гордей се,
че си получил прозвище подобно;
сред лютите житейски ратоборства
бездушността е най-добрата броня!
„Добър човек“ днес значи „глуп човечец“!